

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Rajzfilmfigura reklámcélú felhasználása esetén járó jogdíj

Ügyszám: SZJSZT 31/2003

A bíróság által feltett kérdések:

1. A felperes – figyelemmel az Szjt. 94. § (1) bekezdés e) pontjára – milyen összegű szerzői jogdíjra tarthat igényt alperestől a „Dr. Bubó” figura jogosulatlan felhasználása miatt?

Az alperes által feltett kérdések:

1. Az alperes által megvalósított használat idején mennyiben volt ismert a felhasznált figura, hasonló ismertségű figura felhasználásának mennyi volt a díja 2000. évben átlagosan?
2. A kifogásolt alperesi magatartás időszakában (2000. augusztus) milyen szerepet játszottak az utcai plakáthirdetések a hirdetési piac egészéhez viszonyítva?
3. A felhasználási díj mértékét hogyan befolyásolja, hogy csak Budapesten történt felhasználás?
4. 2000 nyarán milyen összegű felhasználási díj volt megállapítható a „Dr. Bubó” figura vonatkozásában a felhasználás módját, helyét, idejét és nagyságrendjét figyelembe véve a 3.000.000,- Ft követelés nem eltúlzott-e?

Előkérdések

Ahhoz, hogy a bíróság, valamint az alperes által feltett, a Szerzői Jogi Szakértő Testület (továbbiakban: SzJSzT) feladatkörébe és szakismeretei körébe tartozó kérdéseket meg lehessen válaszolni, az ügy iratainak áttanulmányozása alapján annak ellenére kell előkérdést tisztázni, hogy rendelkezésre áll a bíróság 33. sorszámú, szerzői jogsértést megállapító közbenső ítélete.

A közbenső ítélet

Ha bármely okból a 33. sorszámú közbenső ítélet nem maradna hatályban, előfordulhat, hogy a jelen szakvélemény szerinti, a jogsértő felhasználás módjával és mértékével arányos, megfelelő felhasználási díj (a jogsértő gazdagodásának minimuma) mértékének megbecslésére, és a becslés indokaira nem lesz szükség.

Ebben az esetben esetleg feltehető, hogy a tényállás tisztázása elvezethet addig, hogy megállapítható legyen: a felek alaki okból érvénytelenül (Szjt. 45. § (1) bekezdés), de megkötötték a felhasználási szerződést a Dr. Bubó rajzfilmfigura reklámcélú felhasználására (F/6-F/15. alatti levelezés), és a szerződés tartalma az Szjt. 42. § (3), 43. § (4) és (5) bekezdése alapján meghatározható, **azaz a felek legalább a felek személyében, az ellenszolgáltatásban, a felhasználásra kerülő műben és az engedély adásában megállapodtak.**

Ilyen esetben az alakiség megsértése miatt érvénytelen szerződést, mivel a felhasználás már megtörtént, a bíróság – a következőes bírói gyakorlat alapján – a határozathozatalig hatályossá nyilváníthatja, és ennek alapján a feleknek el kell számolni. (BH 1994/249., BH 1994/129., BH 1994/24., BH 1994/22., BH 1993/500. BH 1993/296., BH 1993/295., Föv. Bír. 8. P. 26 251/1992/2., L.B. Pf. IV. 20 887/1992/2., L.B. Pf. IV. 21 722/1994/7., Föv.Bír.8. P. 21 613/1994/9., L.B. Pf. IV. 20 025/1994/2., Föv.Bír.8. P. 26 697/1991/23., A szerzői jogi törvény magyarázata, KJK, 2000., szerk. Dr. Gyertyánfy Péter, 235.o.)

A felhasználási jog esetleges átszállása a jogutód alperesre

Az Szjt. 107. § (1) bekezdés második fordulata alapján a törvény rendelkezéseit a hatálybalépését követően megkötött felhasználási szerződésekre kell alkalmazni. Ebből következően a korábban kötött felhasználási szerződésekre a régi Szjt-t (1969. III. tv.), illetve az egyes felhasználási szerződés altípusokra vonatkozó miniszteri rendeletek rendelkezéseit kell alkalmazni.

A régi Szjt. 28. § (2) bekezdése szerint: „A felhasználó – ha jogszabály másképp nem rendelkezik – jogait csak a szerző beleegyezésével ruházhatja át.”

Szerzőnek ebben az esetben a régi Szjt. 41. § (3) bekezdése alapján a filmelőállítót kell tekinteni: „A filmre vonatkozó szerzői vagyoni jogokat a szerzőkkel kötött szerződések alapján jogutódként a filmgyár (értsd: filmelőállító) szerzi meg, és harmadik személyekkel szemben kizárólag a filmgyár gyakorolja. A filmgyár a szerzők személyéhez fűződő jogai védelmében is felléphet.”

A régi Szjt. 28. § (2) bekezdésében hivatkozott, a szóban forgó esetre vonatkozó jogszabály az Szjt. végrehajtására szolgáló 9/1969. (XII.29.) MM. r.-nek a felhasználási szerződés alapján szerzhető jog átszállásáról szóló szabálya (22. §) volt, amely kimondta, hogy

„A felhasználó jogai jogszabály vagy hatósági rendelkezés alapján történő jogutódlás esetén a jogutódra szállnak át.”

Ez annyit jelent, hogy az ügyleti akár részleges, akár teljes (pl. üzletrész, vagy részvény megszerzése), vagy társasági jogi cselekménnyel megvalósuló teljes jogutódlás (pl. átalakulás) alapján az ügyben alkalmazandó jogszabály szerint a jogelőd esetlegesen meglévő, akár határozatlan időre megszerzett felhasználási jogai sem szálltak át a jogutódra.

Ha az alperes jogelődjénél filmfelhasználást veszünk alapul (reklámfilm céljára megfilmesítés), akkor a régi Szjt. 26. § (2) bekezdésének utalása alapján a megfilmesítési szerződések feltételeiről és a szerzők díjazásáról szóló 12/1970. (VI. 30.) MM rendeletet, valamint az azt módosító 2/1983. (III. 23.) MM rendeletet kellett alkalmazni.

Ha reklámcélú grafikai felhasználást tételezünk fel (a folyamatban lévő perben megállapított felhasználással analóg felhasználás), akkor az alkalmazott grafikai alkotások felhasználási szerződéseinek feltételeiről és a szerzői díjakról szóló 6/1970. (VI. 25.) MM rendelet szabályait kellett alkalmazni. Mindkét rendelet alapján lehetett határozatlan időtartamra felhasználási szerződést kötni.

A gazdagodás megtérítésére irányuló szerzői jogi igény

A perben érvényesíteni kívánt, szerzői jogsértésre alapított felperesi igény (hatályos Szjt. 94. § (1) bekezdés e) pont) ún. „TRIPS- szabály”, amely már a régi Szjt.-nek is részévé vált 1997. július 1-től kezdve (1997. évi XI. tv. 120. § b) pont, amely a régi Szjt. 52. §-át módosította).

A TRIPS Egyezmény (kihirdette: 1998. évi IX. törvény) I: C. melléklet 45. cikk (2) bekezdésének második mondata a szóban forgó Szjt. szabály alapja. (Az eredeti egyezményes rendelkezés célja az objektív, tehát akár vétkesség nélküli jogsértés esetére megjelölt, a jogsértő által elért „profit” (az egyezmény angol szövege szerint) jogosult javára történő elvonására jogosulti igény létesítése (A szerzői jogi törvény magyarázata, KJK, 2000. szerk. dr. Gyertyánfy Péter, 437.o.). A TRIPS Egyezmény egyik kommentárja hangsúlyozza, hogy nem kompenzációs (reparatív) jogintézményről, hanem a jogsértő teljes, a jogsértéssel összefüggésben keletkező gazdagodásának elvonásáról van szó (Daniel Gervais: The TRIPS Agreement. Sweet & Maxwell, London, 1998. 207.).

Az pedig nyilvánvaló, hogy „objektív jogsértés esetén a szerző vagyoni igényének legalsó határa az elmaradt jogdíj. Ha a jogsértő gazdagodása ezt a mértéket meghaladja, a különbözet is követelhető.” (A szerzői jogi törvény magyarázata, KJK, 2000. szerk. dr. Gyertyánfy Péter, 437.o.).

Ez a tétel elfogadottnak tekinthető más, TRIPS-konform szerzői jogi törvényekben is.

Így pl. az Egyesült Királyság törvénye, az ún. CDPA (= Copyright, Design and Patent Act) 96. § (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy gazdagodás megtérítése címén a jogosult legalább olyan megfelelő díjat követelhet, amennyit önkéntes licencia megállapodás alapján kaphatna (Martin Delafaille: A damaging year for infringers, Copyright World October, 2002., 14.o.).

Az említett elvet kifejezetten tartalmazza a német szerzői jogi törvény 101. § is a vétkes jogsértés jogkövetkezményei között, kimondva, hogy „kártalanításként olyan összeget kell fizetni, amely a felhasználási jogot engedélyező szerződés alapján megfelelő (arányos)

ellenérték lenne”. (Fromm/Nordemann: Urheberrecht, Verlag W. Kohlhammer, 1994, 591. o. A szabályt a német törvény 2003. szeptember 12-én kihirdetett módosítása, ld. Bundesgesetzblatt, 2003. I. rész 46. szám nem érinti.)

Ha tehát véten szerzői jogsértést feltételezünk, szükség van a felhasználás fejében járó, megfelelő jogdíj mértékének meghatározására.

Az eljáró tanács a bíróság 1. és az alperes 3. és 4. számú kérdésére összevont választ ad:

A jogdíj mértéke meghatározható számítással, vagy becsléssel.

Az nyilvánvaló, hogy a royalty típusú, tehát a felhasználással elért bevétel arányában meghatározható jogdíj mértékét csaknem mindig ki lehet számítani. Ennek feltétele, hogy a jogsértő felhasználó a kiszámításhoz szükséges adatokat szolgáltatassa, amelyre kötelezhető az Szjt. 94. § (1) bekezdés d) pontja alapján, és minden más olyan külföldi szerzői jogi törvény szerint is, amelynek szabályai megfelelnek a TRIPS Egyezménynek.

Az SzJSzT gyakorlata alapján számítással lehet meghatározni az elmaradt licencia díj (jogdíj) mértékét pl. olyan esetben, amikor kereskedelmi forgalomban kapható ún. „dobozolt” szoftverek engedély nélküli felhasználása tárgyában kell döntenet (SzJSzT az 5/95.). Ugyancsak így lehet eljárni olyan esetekben, ahol a közös jogkezelés körében a hivatalos lapban közzétett jogdíjak alapján lehet az elmaradt jogdíj mértékét meghatározni (SzJSzT-27/95.). Hamisított CD-k forgalomba hozatala esetében is ki lehet indulni a fogyasztói árból a gazdagodás /hátrány meghatározása során (SzJSzT-01/00, 10/01.).

Az egyösszegű, tehát nem a bevétel %-ban meghatározott jogdíj mértékét rendszerint csak becsülni lehet. A perben a felperes egyösszegű jogdíjat követel.

A becslés módszereinek meghatározásához az eljáró tanács áttanulmányozta az SzJSzT kereskedelmi hasznosításra vonatkozó gyakorlatát.

Filmalakok reklámcélú felhasználásával foglalkozott az SzJSzT a 13/03-as ügyben (sörreklám – Mátix c. film jellegzetes alakjai), valamint a 39/02-es számú ügyben (átdolgozott Flinstones figurák alkalmazása reklámcélra). Egyik esetben sem volt szükség az ügyben a gazdagodás minimális mértékének (az elmaradt szokásos jogdíjnak) a meghatározására.

A 17/02. sz. ügyben a Digimon rajzfilmfigurák bagatell értékű, rágógumi csomagoláson történő másodlagos kereskedelmi hasznosítása tárgyában foglalt állást az eljáró tanács. Itt a szerzői és kapcsolódó jogok megsértése tárgyában, tehát a Btk. 329/A. § (1) bekezdése szerinti vagyoni hátrány mértékének meghatározása ügyében az eljáró tanács úgy foglalt állást, hogy a vagyoni hátrány összege megegyezik legalább a szerzői (...) jogosultat illető, a szerzői jogi felhasználás (...) fejében járó jogdíjjal (licencia díjjal). Ennek megállapításához azonban nem elegendő a jogosult képviselőjének egyoldalú nyilatkozata

az ún. szokásos minimum licencia díjról, hanem az állítást alá kell támasztani olyan, lehetőleg a Magyar Köztársaság területére megkötött licencia szerződéssel, amely a büntetőeljárással érintett időszakra nézve az állított módon meghatározott (forgalomtól és bevételtől független fix összegű díj) és az állított mértékkel azonos (ahhoz hasonlítható) mértékű licencia díjat tartalmaz.

A jelen ügyben a jogdíj becsléséhez az eljáró tanács az alábbi tényezőket vette figyelembe.

A kereskedelmi hasznosítás fogalmát sem az Sztj., sem a törvény indokolása nem határozza meg, csak utal arra, hogy a korábbi szerzői jogi törvény bírói gyakorlatában alakultak ki ennek, az ún. „merchandising” jognak az előzményei (pl. VUK-ügy, BH 1986/363.).

Az Sztj. kommentárja (A szerzői jogi törvény magyarázata, KJK, 2000, szerk: Gyertyánfy Péter) szerint a kereskedelmi hasznosítás az eredeti, fő felhasználáson kívüli másodlagos, főleg reklám jellegű hasznosítás. Jelentheti a jellegzetes és eredeti alakok feltüntetését (...) pl. ruhadarabon (...).

A szóban forgó esetben a 33. sorszámú közbenső ítélettel megállapított jogosulatlan felhasználás nem egyszerűen engedély nélküli felhasználás, hanem engedély nélküli másodlagos kereskedelmi hasznosítás, ami a szerzői jogi felhasználás nevesített, „minősített”, az üzleti haszonszerzési célt eleve magában foglaló esete. Az ilyen jellegű felhasználáshoz ugyanis az Sztj. szerint külön, kifejezett engedély (Sztj. 16. § (3) bekezdés) szükséges.

A felhasználás e minősítő, tehát díjat növelő tényezőjéhez tartozik, hogy a jogosult bizonyítottan hajlandó volt, és a tényállás szerint is hajlandó lett volna hozzájárulni a „Bubó” rajzfilmfigura kereskedelmi hasznosításához.

Díjmeghatározó tényező az alkalmazott reklámhordozó. Az alperes a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvény 2. § f) pontjában meghatározott **valamennyi fogyasztóhoz szóló** (fogyasztó: minden olyan természetes és jogi személy, valamint jogi személyiség nélküli gazdasági társaság, aki felé a reklám irányul) a 2. § t) pontja szerinti **szabadtéri reklámhordozón** (reklám közzététele céljából építményen kívül elhelyezett eszköz, kivéve az árusítás helyén elhelyezett áru elérhetőségét jelző eszközöket) helyezte el a Dr. Bubó rajzfilmfigurát. Az alperes nem válogatott a fogyasztói célcsoportok között, nem alkalmazott célcsoportoknak szóló válogatott reklámhordozókat (pl. előfizetett folyóirat számokhoz kapcsolt prospektus, vagy prémium, tehát ingyenesen adott termékek), hanem abban bízott, hogy a közterületen járó-kelő bármely fogyasztó számára nyújt „olyan tájékoztatást, amely a Traubisoda értékesítését és az alperes vállalkozás nevének, tevékenységének népszerűsítését, továbbá a Traubisoda árujelző megismertetését előmozdítja”(a gazdasági reklám törvényi fogalmának megfelelő alkalmazása).

A tájékoztatás – a nem vitatott tényállás szerint – „az üdítőital értékesítés szempontjából főszezonban, kivilágított, éjjel is látható közterületi plakátokon történt” (F/9, alperesi levél).

Díjnövelő tényező, hogy az alperes reklámtevékenysége a terméket bevezetett, kétségkívül jóhírű rajzfilmfigurával (a rajzfilmfigura ismertségére a 2. pont alatti válasz utal) kapcsolta össze. Az alperesi jogelőd felhasználási engedélyének létrehozásához vonatkozó tényállási elem bizonyítja, hogy az alperes úgy vélte: a felperesi rajzfilmfigura mind a tervgazdaság korában, mind a mai, éles piacgazdasági versenyben is alkalmas az alperesi termék kelendőségének fokozására.

Ugyancsak díjnövelő tényező a felperesi rajzfilmfigurához kapcsolható, a reklámmal elérni szándékozott fogyasztói asszociáció. A Dr. Bubó rajzfilmfigura közismerten az erdő házi orvosát (a tervgazdaság korában: körzeti orvosát) testesíti meg. A filmsorozat egyes epizódjainak hasonló a csattanója. Az orvos ugyan téved (het) a diagnózisban, de tanácsa mégis mindig (mindegy, hogy milyen közvetett úton, vagy paradox módon) helytállóan bizonyul, a sorozat minden egyes része ugyanis „happy end”-del zárul. Ez azt az asszociációt kelti a fogyasztóban, hogy a Dr. Bubó által ajánlott termék jó, hiszen Dr. Bubónak „még akkor is igaza van, ha téved”.

Peradat, hogy a felperes 1997-ben három hónapi időtartamra 1.200.000.-Ft nettó felhasználási díj fejében engedélyezte egy, a szóban forgó rajzfilmfigurához hasonlítható ismertségű alak, a „Gusztáv” kereskedelmi hasznosítását (a felperes 2001. április 23-án kelt észrevételei, 3.o.).

A perben érintett felhasználásra 3 év múlva, magasabb piaci ár- és díjfeltételek között került sor.

Az is peradat, hogy ha a felek között folytatott tárgyalások alapján írásba foglalt szerződéskötésre került volna sor, az alperes 1 évre szerzett volna felhasználási jogot (F/12. szerződés tervezet, 6. pont). A felhasználás időtartama a díj mértékét értelemszerűen befolyásolja, azonban nem „egyenes arányosság alkalmazásával.” Ha az alperes a terméke értékesítésére legkedvezőbb időszakban valósított meg nem célzott, széles fogyasztói körnek címzett felhasználási cselekményt, akkor az esetlegesen bizonyított rövidebb felhasználási időtartam sem eredményezheti a jogdíj egyenes arányú csökkenését.

Befolyásolja a felhasználásért fizetendő szerzői jogdíj mértékét a felhasználással érintett terület nagysága. Értelemszerűen magasabb jogdíj jár az egész ország területén, mint egy korlátozott területen megvalósult felhasználás esetében. Itt sem állapítható meg azonban valamiféle „egyenes arányosság”, mégpedig a szóban forgó felhasználás természete, és az alkalmazott reklámhordozó miatt. A közterületi plakátokat ugyanis nemcsak a közterület magában foglaló település állandó lakosai, hanem áthaladók, átutazók is észlelik. Emiatt nem állítható, hogy a csak budapesti „plakátfelhasználás” kb. ötödrésznyi fogyasztói kört (szerzői jogi értelemben: nyilvánosságot) ér el, mint egy országos reklámplakát akció.

(Szerepet játszik a felhasználás, és így a jogdíj mértékének a meghatározásában az is, hogy a forgalom, tehát az elérhető nyilvánosság szempontjából milyen helyeken került sor a felhasználásra. Nagy forgalmú helyeken elhelyezett plakátokon történő felhasználás díja általában magasabb, mint az eldugottabb, kevésbé forgalmas helyeken elhelyezett plakátok esetén.)

Az eljáró tanács a becslést befolyásoló körülmények fenti felsorolására, és értékelésére szorítkozhat. Pontos összeget az eljáró tanács az SzJSzT gyakorlata alapján nem határozhat meg, az – különösen becslési módszer esetén – a bíróság döntési körébe tartozik.

A felhasználás módjára, időtartamára és területére vonatkozó tényezők mérlegelése alapján az eljáró tanács megállapítja, hogy a felperes által követelt 3.000.000,-Ft jogdíj, mint az alperesi gazdagodás minimuma nem eltúlzott. Ez alól csak az az eset kivétel, ha a jogsértő felhasználás módja, időtartama és területe jelentősen szűkebb, mint az alá nem írt szerződéstervezet szerinti felhasználás hasonló körülményei. Az a tény, hogy a szerződéstervezet más reklámhordozókon történő, az egész ország területére kiterjedő, és mint említésre került, egy évre szóló felhasználást engedett volna, egyáltalán nem jelenti azt, hogy a felhasználó élt volna a teljes átengedett felhasználási joggal.

A felhasználás egyéb, fent részletezett körülményeire tekintettel az eljáró tanács megállapítja, hogy a felperes az általa 1997-ben megkötött, hasonló kereskedelmi hasznosítást engedélyező szerződésben meghatározott díjnál magasabb ellenértékre tarthat igényt a jogsértő felhasználás fejében. Ezt indokolja a korábbi, engedélyezett felhasználás óta eltelt időtartam, és a fent említett egyéb, díjnövelő tényezők.

Az eljáró tanács válasza az alperes 1. számú kérdésére:

A kérdés második felére az eljáró tanács nem rendelkezik ismeretekkel, mert a hasonló ismertségű, más rajzfilmfigurák kereskedelmi hasznosítására kötött felhasználási szerződésekben meghatározott ellenértékeket a felek rendszerint üzleti titokká minősítik, és az SzJSzT gyakorlatában az említett szerződések díjkikötéseinek vizsgálata még nem fordult elő.

Ami a Dr. Bubó figura ismertségét illeti, az alábbi tényezőkre mutat rá az eljáró tanács:

Az alperes maga kellően ismertnek tekintette a figurát ahhoz, hogy közterületi óriásplakáton alkalmazza, mégpedig a korábbi, nem vitatottan az alperesi jogelődnek jogszerűen engedélyezett felhasználást követően több, mint 10 évvel. Ez már önmagában is feleslegessé teszi az ismertség szakértői vizsgálatát.

Ugyanakkor az eljáró tanács beszerezte a Dr. Bubó figurát életre keltő „Kérem a következőt” TV filmsorozat 2000. év körüli sugárzási adatait (Forrás: Artisjus Felosztási Főosztály).

Az adatok a következők:

1999. év	50	előfordulás	MTV
2000. év	nincs	előfordulás	
2001. év	nincs	előfordulás	

Ez annyit jelent, hogy a perbeli felhasználást megelőző évben, a rendelkezésre álló adatok alapján 50 alkalommal *valamennyi, tehát, több millió televízióval rendelkező magyar háztartást* elérhette a perbeli figura. A Magyar Statisztikai Zsebkönyv alapján 2000-ben 2.649.000 televízió előfizetést tartottak nyilván (Zsebkönyv, 2002. 155. o.). A műsorelosztók ugyanis kötelesek a média törvény alkalmazandó rendelkezése alapján a közszolgálati műsorok, tehát az MTV-nek mind a földfelszíni (M1), mind a műholdas műsorát (M2) vezetékes továbbközvetítés útján ingyenesen elosztani, tehát a műsorok ott is elérhetők, ahol azok egyébként közvetlenül nem foghatók. (Csak a műsorelosztással kb. másfélmillió háztartás érhető el.)

Az eljáró tanács válasza az alperes 2. számú kérdésére:

Az eljáró tanácsnak nincsenek a reklámpiac struktúrájára vonatkozó szakismeretei. Egyébként megállapítja, hogy a kérdésre adható válasz nem érinti közvetlenül a felperesnek a jogsértő felhasználás fejében járó minimum gazdagodás mértékének meghatározását. A felhasználási mód korlátozott vagy korlátozatlan minőségének a felhasználás fejében járó díjra gyakorolt hatásáról már az 1. kérdésre adott válasz állást foglalt.

Budapest, 2003. december 12.

Dr. Vékás Gusztáv
a tanács elnöke

Dr. Faludi Gábor
a tanács előadó tagja

Rózsa János
a tanács szavazó tagja